

„A dolgokra való rácsodálkozás”

Beszélgetés Molnár Vilmosttal

Valahányszor belépek a csíkszeredai Székelyföld szerkesztőségébe, Molnár Vilmost mindig munkájában elmerülve találok számítógépe előtt – olvas, szerkeszt, kéziratot gondoz, vagy éppen saját művet ír: novellát, karcolatot, netán verset, esetleg Milne *Micimackója* folytatásának, a *Malacka álma* című, „2026 előtt meg nem jelentethető” meseregénynek egy újabb fejezetét. Nem csoda hát, hogy alapvetően szűkszavú, de azért egy kézfogásra, poénra vagy biztatásra mindig futja. Aki ismeri Molnár Vilmost, tudja: alkatánál fogva sem bőbeszédű. Aki szövegeit olvassa, azt is tudja, hogy novellái, karcolatai sem szószátyárok – éppen rövidségük, valamint humoruk és iróniájuk által hatnak, amelyekben minden szó, szó szerkezet és mondat a helyén van, groteszk-abszurd világot alkotva, görbe tükröt tartva az ember elé, leleplezve a sztereotípiák, hamis elméletek látszatában élő olvasót, aki „sehogyan sem akarja elküldeni a fizetését, nem és nem, elég kár, a fene egye meg.”

– *Miért nem küldi az olvasó a fizetését?*

– Az első könyvem bevezető szövegében szerepelt (félleg-meddig) tréfára véve, hogy az lenne az igazán jó írás, amelynek elolvasása után az extázisba esett olvasó azonnal postázná a fizetését az író címére. Két alkalommal közölték is velem, hogy közel jártak ehhez..., aztán valamiért mégis elmaradt. Az olvasót kellene megkérdezni, hogy miért. Hadd legyek optimista: talán azért, mert a könyv végén elfelejttem megadni a postacímemet. Kicsit mindig hanyag voltam a saját dolgaimat illetően. A mostani válságos időszakban az is szép az olvasótól, ha egyáltalán vásárol könyvet, nemhogy még a fizetését is elküldje.

– *Lövetei Lázár László egy 1999-ben Önnel készített interjúban azt állítja, hogy vannak, akik a Levél Szingapúrból című kötetet az új erdélyi irodalom kezdetének tekintik. Akkor azt válaszolta erre a felvetésre: idő kell ahhoz, hogy ez egyértelművé váljék. Azóta túl a harmadik próza- és egy versesköteten, hogy gondolja, kiderült-e valami ez ügyben, rátalált-e arra az irányzatra,*

generációra, amelyet nyugodt lélekkel vállalhat?

– Ez az, amiről nem engem kell megkérdezni. Mármint hogy jelentettek-e, jelentenek-e valamit az írásaim más, fiatalabb íróknak, és ha igen, mit. Ismerek kiváló fiatal írókat, jóban is vagyok velük, akik írásaikban használták az általam kitalált szereplőket (lűderckék, hajdúsógórok – Demeter Szilárd) vagy a karcolatformát (*Kocsmadumák* – Fekete Vince), esetleg parafráztak (*Levél Alexandriából* – Király Zoltán), s még sorolhatnám. Ebből azonban szerintem túlzás azt a következtetést levonni, hogy egész generációra hatottam volna. Keveset is írtam ahhoz. Nem tudom. Nem is az én gondom tünődni ezen. Különben meg nem szeretnék valamilyen irányzatra, bizonyos generációra rátalálni, mert egyes művekre, egyes írókra jó rátalálni. És ezzel nincs is gond: mind a világirodalomban, mind a klasszikus vagy jelenkori magyar irodalomban bőség mutatkozik emlékezetes művekben, ámulatra készítő írókban. Éppen Lövetei Lázár László szerkesztőtársam és barátom az egyik, aki 1999 óta (is) olyan műveket tett le

az asztalra, amelyeket ma már nem lehet figyelmen kívül hagyni. Hogy Orbán János Dénesről ne is beszéljünk. A lista hosszú, inkább most nem folytatom.

– *1962-ben született Csíkszeredában. 1993-ban a marosvásárhelyi Mentor Kiadónál megjelent Levél Szingapúrból című első novelláskötetében és második kötetében, a csíkszeredai Pro-Printnél 1999-ben kiadott Az értelmetlen csoda című könyvében is találkozunk „nagyanyámmal”, aki az „öregasszonyok közül messze (...) a legfontosabb égitest”. Ő állítólag jobban tud mesélni, az elbeszélő vele lakik. „Olyan jól beletanultam a nénikék és bácsikák tempós, nyugodt életrendjébe” – olvashatjuk a Regina néni és az atom című novellában. Összefüggésbe hozható-e az öregekhez, a nagymama alakjához, értékrendjéhez való vonzalom gyermekkori élményeivel?*

– Igen. Kicsit bővebben: bár én Csíkszeredában születtem, itt is jártam iskolába – kivéve az első elemi, amelyet Balánbányán, de hát az is része Csíknak –, szüleim háromszékiek, és én kisgyerek koromban, ahogy az szokás, gyakran töltöttem több-kevesebb időt nagymamánál a sepsiszentgyörgyi Szemerján. Ott meg csupa idős bácsi, de főleg néni

között telt az idő, valahogy még mutatóban sem voltak akkor abban a fertályban velem egykorúak. Ez érdekes váltásokat igényelt tőlem. Egyszer a balánbányai vagy csíkszeredai kölyöksereg között kellett feltalálnom magam (igen jó volt), hogy aztán minden átmenet nélkül a szemérmesek között keressem a helyem (az is jó volt, csak egészen másképp).

Kisgyerek koromban ez többször ismétlődött. Azt hiszem, az ilyesmi ösztönösen is alkalmasá teszi az emberfiát eltérő viselkedésmódok, különböző gondolkodásmódok problémamentes és vidám befogadására. Szerencsére kisgyerek korunkban még nem ítélünk, csak figyelünk. Mázlistább természetűeknél később is így van.

Észrevételem szerint a Székelyföldön gyakran előfordul, hogy egy családban, úgymond, a nő hordja a kalapot, különösen az idősebb nők. Nehéz történelmi pillanatokban, sorsfordulók alkalmával ez nem ritkán bizonyult megtartó erőnek. Több írásomban szerepel a nagymama alakja: egy fiktív nagymamáról van szó, nem valós személyről. Alakja megformálására, nyilván, hatottak a saját emlékeim, élményeim, valós esetek is. Ahogy bizonyos mogyorós csokoládék feliratán szerepel: nyomokban mogyorót is tartalmazhat. Aztán teljesen idegenek is közöltkék már velem, hogy saját nagymamájukra ismertek benne. Elég sok, kötetben még meg nem jelent írásom is róla szól. Lassan összeáll belőlük egy könyvrevaló.

– 1981-ben érettségiztem az azóta Márton Áron püspökről elnevezett csíkszeredai gimnáziumban. A nagy elbeszélgetésben Grzés szorong,

amikor váratlanul összefut „rég, kedves tanárnőjével, kit már évek óta nem látott. Ez a tanárnő annak idején nagy igényeket támasztott Grzéssel szemben, mert sokat várt tőle.” A nagy „elbeszélgetés”-ből aztán nagyjából egy „bezzeg”-re, egy

„Azzal a bizonyos nagymamával, amikor még szőke voltam”

„Hm, hm, mmhmm”-re és egy „Ja!”-ra futja. Milyen emlékei vannak az iskoláról, mit mondana Ön, ha egykori iskolája valamelyik tanárával találkozna?

– A hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején, amikor a gimnáziumba jártam, javában tartott a Ceaușescu-éra, annak minden hátulütőjével együtt, az oktatás területén is. Én filológia-történelem osztályban érettségiztem. (Romániában a gimnáziumok vagy – ahogy akkor nevezték – liceumok osztályai is különböző profilok szerint voltak megszervezve.) Eredetileg a történelem iránti érdeklődés vonzott ide, de ahogy akkor a történelmet tanították, különösen Románia történelmét, az mindennek volt nevezhető, csak szakszerűnek nem. Akadt olyan történelemtanár, aki túlbuzgóságában már nem is a román történelemkönyvekből okított, hanem mindig a legutóbbi pártkongresszus dokumentumait használta erre a célra. Értem én, hogy félték a tanárok is, de azért közben jött híre, hogy más,

kevésbé neves iskolákban egy-egy történelemtanár szerét tudja ejteni, hogy a csúsztatásokon, hamisításokon, vagyis a kötelező szeménten kívül, ami a román történelemkönyvekben szerepelt, más verzióját is ismertesse az itt élő népek történelmének. Karakánság

kérdése volt. A nyelvoktatás is elég furcsán folyt filológia osztály létünk-re: a négy év alatt négy különböző angoltanárunk volt; nem épp ideális módja az idegen nyelv tanításnak. A matek osztályokkal nem volt gond, a matekot nyomatták akkor is, számbuzikra szüksége volt a Ceaușescu-rendszernek is. Viszont kiváló irodalomtanáraink voltak, hadd álljon itt a

nevük: Bãrbat Teréz a magyar irodalom, Váli Éva a román irodalmat tanította. Pár alkalommal a magyar irodalom olimpiászok országos szakszára is eljutottam, amelyeken kaptam ilyen-olyan díjcskákát. Ami a díjaknál fontosabb, hogy sikerült ezeken megismerkedni olyan emberekkel, akikre azután is figyelni lehetett. Élő táncházzenét is ott hallottam először. Voltak, akik hegedűvel érkeztek. Nem szervezeten, hanem önszorgalomból, saját multságukra – meg a miénkre – húzták a vonót egyes olimpiások.

Én aztán – főleg tizenegy-tizenkettő éves koromban – eléggé elmentem egyfelé, az engem nem érdeklő tantárgyak óráiról sokat hiányoztam. Ezalatt az iskola tekintélyes méretű padlásának valamelyik zugában olvastam, főleg a Magyarországról többé-kevésbé kalandos módon behozott szépirodalmi vagy történelemkönyveket. Jó hely volt az erősen, mindenfelé kajtattak az órákról ellógók után, de ott engem soha senki nem keresett. Volt, hogy csak estefelé keveredtem le a padlásról.

Amellett, hogy az órákról hiányoztam, mondhatnám, túlóráztam is.

A hiányzásokat rendszeresen megsínylette a magaviseleti jegyem, de nem nagyon érdekelt. Akadt tanárnóm, aki intett a sok hiányzástól, mondván, megbánom én még ezt. Neki most csak azt válaszolnám, egyedül azt bánom, hogy nem töltöttem több időt a padláson olvasással.

– *Fiatalkorának meghatározó része a kommunizmus idejére esett. A Történet Sztálinról és Pakuts bácsiról, a rühös lovagról meg nagyapámról, valamint az Értekezés a munkahelyi budikról című novelláinak világa groteszk nézőpontból szólaltatja, teremti meg ezt a léttapasztalatot. Milyen emlékei, (olvasmány)élményei vannak erről az időszakról, és azok szerepet játszottak-e világnézetének alakulásában, íróvá válásában?*

– Az élettapasztalatoknál jobban hatottak rám az olvasmányélmények. Valahogy mindig a könyvek világában éltem egy kicsit, a valós életet soha nem tudtam egészen komolyan venni. Talán magamat sem. Ez sokszor megkönnyítette a nehezebb helyzeteken való átlábalást. Ha csak érdeklődő turistaként gyalogol át az életen az ember, kevésbé bántják a zavaró állapotok. Inkább lehet figyelni a groteszk és abszurd, különös vagy humoros momentumokra. Gondolom, érződik ez írásaiban is.

Fiatalabb koromban egy időben mindenféle munkahelyem volt. Szüleimnek, azt hiszem, égnék állt a haja tőle. Sehol sem töltöttem sok időt, szerettem a változatosságot.

Már az egyetemi felvételin sikerült megcselezni a dolgokat. Filozófiára felvételiztem, mindig is érdekelt. Szerettem elolvasni egyes

gondolkodók összes hozzáférhető művét, nemcsak a szegényes és tendenciózus szemelvényeket, amelyek a filozófia tankönyvben szerepeltek. Nem mintha ez jó pontnak számított volna akkoriban, épp ellenkezőleg. Ha valaki sokat tudott pluszban az

Első elemistaként még vígan telik az élet

állami etalonon kívül, gyanússá vált. A társadalomtudományoknál a tananyagot kívülről kellett visszaöklendezni az egyetemi felvételin, s ha két egyforma dolgozat akadt, a vesszőhibák számítottak. Kicsit a középkori Kínában a közhivatalnoki posztokra kiírt vizsgákra hasonlított, ahol szintén nem a tudás, hanem az értelmetlenül bemagolt adathalmaz mennyisége számított. (A diktatórikus romániai szocializmus maga is hasonlított az úgynevezett ázsiai termelési módra.) Nekem filozófiából és politikai gazdaságtanból kellett felvételiznem. Ez utóbbit választottam az undok Románia történelme helyett, igaz, a pége sem volt kevésbé undok. A filozófiával nem is volt gond – bár marxista szenteltvízzel jócskán megkeresztelt filozófiáról volt szó –, de a pégenél sehogy sem tudtam rávenni magam, hogy kívülről bemagoljam az egész tankönyvet, pedig anélkül esélyem sem volt. Egyre kevesebb idő maradt a vizsgáig, végül úgy döntöttem, hogy csak a páros számú leckéket vágom

be kívülről. Aztán a felvételin főtételnek pégeből páratlan számú leckét kaptunk. Következett a katonaság, utána még egyszer nekirugaszkodtam a filozófia felvételinek. De akkor már szélesebb látókörrel rendelkeztem: ennek megfelelően a vizsga

reggelén az utolsó pillanatban az egyetem épülete helyett a strandnak vettem az irányt. Néztem az órát, ha kijönnék a medencéből, és felöltöznék, rohanva még beérhetnék a felvételi vizsgára. Aztán eljött kilenc óra, zárták a termeket, és én megnyugodva átadhattam magam az éppen soros Thomas Mann-kötetnek, akkoriban ő volt a kedvencem. Végül is

soha nem bántam meg, hogy így döntöttem. Évekig tömni a fejemet marxista miskulanciával, utána meg az akkor szokásos román vidékre való kihelyezési procedúrák, ha meg nem, akkor a posztodért való folytonos rettegés és így tovább – nem nekem találták ki. Tanárként sem tudtam magam elképzelni. A filozófia szeretete azért megmaradt. Később Bőjte Csaba barátom – a szintén csíkszeredai származású, dévaiként ismert Csaba testvéréről van szó – a gyulafehérvári teológián tanulván mindig két példányban sokszorosította az ottani filozófiatörténet-tananyagokat, egyiket nekem küldte. Akkoriban köztudottan a gyulafehérvári katolikus teológián tanították a legnívósabb filozófiatörténetet.

Meghatározó olvasmányélmények? Már gimnazista koromban nagy rajongója voltam Bodor Ádám prózájának, egy időben azért vásároltam rendszeresen a kolozsvári Utunk folyóiratot, mert heti rendszerességgel jelentek meg benne rövid-

prózái. Olyanok is, amelyek azóta sem jelentek meg kötetben. Van egyfajta távolságtartás a bodori prózában, meg a köznapi életben időnként adódó, szinte észrevétlen furcsaságokra való odafigyelés, ami közel áll hozzám. Egy kicsit az ő hatására is kezdtem prózát írni a nyolcvanas évek közepén.

Pár éve, amikor a Székelyföld szerkesztőségében járt, szerencsésnek éreztem magam, hogy át tudtam adni neki a régi Utunkokból összegyűjtött, eddig kötetben még nem publikált és általa talán már elfelejtett karcolatainak listáját. Azóta, úgy tudom, az Élet és Irodalomban sok újra megjelent belőlük, remélem, kötetben is olvashatók lesznek. Illetve létezik is már kötet belőlük, abszolút egyedi példány: Lövétei Lázár László barátom fénymásolta a karcolatokat, lefűzte, kézzel bekötötte őket, és nekem ajándékozta. Igazán fejedelmi ajándék!

– *1997-es alapításától a Székelyföld havonta megjelenő kulturális folyóirat szerkesztője. Elég hosszú út vezetett a szerkesztőségi szobáig. E tizenhat év alatt mivel foglalkozott, illetve hogyan alakult Molnár Vilmos és az irodalom viszonya? Szerepet játszottak-e ebben az időszakban a „British Museum könyvtárának helyi fiókolvasótermei”, vagyis „a munkahelyi budik”, ahogyan arról egyik „értékezésében” olvashatunk?*

– Említettem, hogy elég változatos munkakörökben dolgoztam a katonaság után, varietas delectat. Voltam segédlakatos, ácssegéd, kerámiadísztő, agyagelőkészítő, rakodómunkás, anyagbeszerző, bányász. Ez utóbbi tetszett a legjobban, habár csak bő három hónapig dolgoztam ott. A hargitafüldői kaolinbányáról van szó. Nem volt rossz hely, nekem határozottan tetszett. Azonkívül, hogy kicsit próbára akartam tenni magamat, azért is mentem oda dolgozni, mert néhány barátom már megfordult ott.

Említhetem mindjárt Bőjte Csabát, aki a teológia előtt bányászként szintén megpróbálta fellendíteni Románia kaolintermelését. Akkoriban barátkoztam össze egy túrázó-barlangászó társasággal, akik közül többen dolgoztak már a föld alatt. Érdekes emberekről volt szó: akadt, akit a filozófia érdekelt, másiktól idővel szerzetes lett, volt, aki verset írt, volt, aki festett. Mindezt mindenféle görcsös érvényesülési vágy vagy a társadalmi számléltrán való felfelé csúszás-mászás óhaja nélkül, csak úgy, l'art pour l'art, de művészallűrök nélkül. Még csak feltűnési viselkedés sem volt bennük. Humor viszont annál több. Jókat röhögtünk minden visszásságon, legyen az a társadalom vagy egyes emberek sajátja. Ami hazudozó, fontoskodó akarnokocská utunkba került, mind arra volt jó, hogy szórakoztasson minket, tudtukon kívül. „Akinak humora van, mindent tud, akinek nincs, mindenre képes” (Karinthy).

Jó volt együtt túrázni a hegyek között. Egy több napos kárpáti túra igen jó alkalom arra, hogy az ember megismerje társait – és önmagát. Viharban, amikor nem lehet folytatni az utat a hegygerincen, mert a sűrűn csapkodó villámok miatt ez biztos halál, egy tenyérmű sziklapárkányon a szabad ég alatt eltöltött éjszaka, jobbra öles sziklafalak, balra több száz méteres szakadék – garantáltan érdekes élményeket, elmélyült önismeretet eredményez.

Akkoriban közönséges halandónak nyugatra nem lehetett menni, szocialista országokba is csak két-évente. De ha az ember felment a Fogarasi-havasokba vagy a Királykőre, úgy érezhette magát, mintha kicsit külföldön lenne. Nemcsak azért, mert sok külföldi turistával találkozott odafent, hanem mert a hegygerincekről lenézve valahogy lent maradt az egész ország minden problé-

májával és egyes emberek kicsinyességével, önzésével együtt. 1800 méter fölött valami más kezdődött, és úgy érzem, kezdődik ma is.

A különböző munkahelyeim vécéit ellenben tényleg „olvasótermeknek” használtam. Kitapasztaltam, hogy kétóránként tizenöt-húsz percre eltűnni a budira az ideális. Úgy kevésbé feltűnő, és mégis elég hosszú idő egy-egy olvasási szeánssra. Akkoriban elnézték, ha az ember munkaidőben mászolt valamit, vagy akár ha egyes csoportok közbe-közbe alkoholizáltak – az ezt megtiltó híres 400-as dekrétumot mindenki viccnek tekintette –, de ha valaki, ne adj' Isten, olvasni talált, az nagy szálka volt a szemekben. Hát én a vécékbe tündezttem el olvasni, szent védettséget élveztek ezek a helyek, mint a közepkorban a templomok az üldözők elől odamenekülő bűnösöknek. Viszont ez azzal járt, hogy a pavlovi reflexeknek megfelelően egyes könyvek olvasása egy életre összekapcsolódott bennem bizonyos érdekes szagok észlelésével.

– *Kiknek a műveit olvassa szívesen, és melyek azok a(z) (élet)művek, amelyek meghatározóak írói munkássága szempontjából?*

– A lista igen hosszú lenne. Minden jó író művében – témától, stílustól függetlenül – lehet találni olyant, amitől több, másabb lesz az ember. Változik egy kicsit a szemlélete. Az egyetlen kritérium talán az, hogy emlékezetes legyen az az írás. Ha később elfelejtik, nem hivatkoznak rá, nem idéznek belőle, akkor minek íródott? Az sem baj, ha az olvasó már nem emlékszik arra, kicsoda is írta azt a micsodát, ami annyira tetszett neki. Fő, hogy a micsoda valamiképpen megmaradjon benne. Ne az íróra emlékezzenek, hanem az írásra! Párszor már elmondtam: olvasni intellektuális kaland; ha jó a könyv, nem ugyanaz az ember áll

fel a kiolvasása után, mint aki leült melléje. Akad író, akinek egyetlen novellája marad emlékezetes, de az marad. Az is érdekes, hogy nem mindegy, milyen életkorban vagy milyen hangulatban olvas el egy könyvet az ember. Jártam úgy, hogy tíz-húsz év után újraolvasva egyik-másik régi kedvencemet, már nem nyújtott akkora élményt, mint régen. De azért vannak írók és művek, akikben és amelyekben sosem csalódtam. Így hirtelen Günter Grass *Bádogdobja* vagy Saul Bellow *Henderson, az esőkirálya* jut eszembe. Meg ott van Hemingway, Faulkner, Márquez, Borges, Cortázar, Beckett, Abe Kobo, Hrabal, Tamási Áron, Ottlik, na és a megunhatatlan Shakespeare. A paletta igen széles, úgysem lehet mindenkit felsorolni. Bodor Ádámot már említettem. Ha meg vers, akkor számomra elsősorban József Attila.

– *Levél Szingapúrban című, 1994-ben a Marosvásárhelyi Írói Egyesület díjával kitüntetett kötetének fűl-szövegében olvashatjuk: „Mit mondanak? Igen kíváncsi vagyok mindenre, de ha valamiről tudom, hogy semmi közöm hozzá, arra különösen. Igazán természetes és vonzó egyéniségekkel pedig csak gyermekek között találkoztam. Kiskorú és felnőtt gyermekek között.” Kik voltak azok a „(felnőtt) gyermekek”, akiktől megtanulta, és hogyan sikerült megőriznie novellái elbeszélőinek állandóan fantáziáló, mindenre kíváncsian rácsodálkozó magatartását?*

– Az érdekmentes kíváncsiságot és a dolgokra való rácsodálkozás készségét valóban a legértékesebb emberi tulajdonságok között tartom számon. Nem kellene ehhez külön példaképek – ez olyan iskolásan hangzik –, elég, ha az ember meg tud feledkezni önmagáról. Ne folyton a saját egójával legyen elfoglalva, akkor szinte mindenben fel lehet fedezni a csodát. Ahogy egy kisgyermek ismerkedik a világgal. Chesterton írja

egy esszéjében: „Ameddig magától értetődőnek tekintjük a fát, olyan valaminek, amely bölcs megfontolással teremtődött, hogy eledelt

„Érettségiző diákként”

nyújtson a zsiráfnak, létezése iránt semmiképpen sem tudunk kellő csodálattal adózni. Csak ha úgy ötlük szemünkbe, mint az élő talaj tüneményes hullámforgataga, amely akármilyen külön ok és cél nélkül egyszer csak felszökken az egekbe, csak ez esetben érzünk igazi hajlandóságot, hogy levett kalappal álljunk meg előtte, a parkőr nem kis megrökönyödésére.”

– *Mindegyik kötetének a címe alatt olvashatók a műfaji megnevezések is: novellák, elbeszélések, karcolatok. Van-e ezeknek sajátos jelentésük a Molnár Vilmos-i prózában?*

– Minden téma kiköveteli a maga műfaját és terjedelmét. Szükségeltetik egyfajta arányérzék. Kell látni, érezni, hogy miből mit lehet kihozni. Az sem jó, ha egy írás elolvasása után hiányérzetünk támad, mintha valami kimaradt volna belőle, de még rosszabb, ha valami túlírt, túlbeszél. „...rövidség lévén lelke minden okos beszédnek...” – mondatja Shakespeare Poloniusszal.

És találonak kell lennie a műfajnak is, nem ugyanazt, nem ugyanúgy lehet elmondani egy karcolattal, mint például egy mini forgatókönyvvel, nyilván.

– *Láng Gusztáv Feljegyzések című írásában Gombrowicz valómását idézi, amely szerint az író nem tudta végigolvasni Kafka A per című regényét, mert unta. A jegyzetírő a miétre az egyik lehetséges választ a történet hiányában vagy csökevényre sorvadásában véli felfedezni, majd hozzáteszi: „Az élet ugyanis történés (...). Létezésünk egyik meghatározó ismérve, hogy elbeszélhető. Ennek – ti. az elbeszélhetőségnek – a részleges vagy teljes hiánya a lét csonkaságát tudatosítja bennünk.” Azt gondolom, hogy Gombrowicz nem tenné le Molnár Vilmos egyik könyvét sem, pedig novellái többségében a történetek vagy azok lehetőségei nem kerekednek klasszikus értelemben vett történeté. A Titkos történetben például úgy közeledik saját végkifejletéhez, hogy önmaga paródiájává válik, és marad maga a beszéd. Hogyan határozható meg – ha van – a Molnár Vilmos-i történet, és mi az elbeszélés, az elbeszélhetőség szerepe?*

– Nekem kilencedik osztály elején, körülbelül tizenöt éves koromban került először kezembe *A per*, és én sem tudtam akkor elolvasni. Nem is annyira a cselekmény hiánya zavart, mint inkább a főszereplő tehetetlensége bosszantott, hogy nem tud vagy nem is próbál igazán kitörni a ráerőltetett korlátok közül. Aztán tizedik osztály elején egy szuszra végigolvastam, valahogy akkor elkaptam a spíljét, hogy hisz épp erről akar mondani valamit Kafka. Fentebb már szóba került, hogy nem mindegy, milyen életkorban olvas el valamit az ember. Nemcsak a megértés szempontjából, hanem abból is, hogy milyen és mekkora hatást gyakorol rá az olvasmány.

„Hegyi túrán”

A prózától el szokták várni, hogy történjék benne valami, hogy „hozza a sztorit”. Ez természetes, a mindenkor próza előképe végül is a mese, amely több ezer éves múltra tekint vissza, és kezdetben egyáltalán nem a gyerekeknek szólt. A jól elmesélt, történet központú prózának van egyfajta kábító hatása, az olvasó kilép saját életteréből, belefeledkezik a történetbe, mintegy hagyja sodortatni magát vele (á lá Seherezádé). Mindig vannak azért nagy kivételek, amelyekről nem tudom, erősítik-e a szabályt. Ott van Beckett *Godot-ra várója* (a dráma mint párbeszéd-sített próza): nem történik benne semmi, mindenki csak várakozik, mégis milyen zseniális mű. Még gimnazista voltam, amikor kivettem a könyvtárból, s mivel akkoriban a könyvesboltokban nem lehetett megkapni, szóról szóra kimásoltam az egészet, még ma is megvan. Jórészt a hogyanon múlik minden, mi hogyan van megírva. Az életben sem kerekedik minden klasszikus értelemben vett történeté, néha ettől még izgalmasabb.

– *Novelláiban legtöbbször adott egy szituáció, amely a gyakran magát más szereplők helyébe képzelő vagy a szituációt fantáziájával variáló elbeszélő gesztusai, asszociációi révén hol groteszk-abszurdba fordul, hol meg felszabadítóan nevetető hatású. Mitől függ a hatás, és ki az elbeszélő, aki miközben a szereplő helyett vagy az ő nevében gondolkodik, mindig önmagára is reflektál egyes szám első személyben?*

– Az író magát is (kell) adja, bármiről ír. Ugyanakkor nagy empátia szükségeltetik, talán

még inkább, mint a színészeknél, hogy egy az egyben bele tudja képzelni, bele tudja élni magát szereplői bőrébe, helyzetébe, és ezt hitelesen vissza is tudja adni. Ha a narrátor olykor kibeszél a szövegből – és ha nem öncélúan teszi –, érdekes, néha abszurd, néha humoros vagy játékos hatást eredményezhet. Nem új, nem posztmodern fogás ez, éltek és élnek vele neves népi mesemondók is. Ha ehhez az eljáráshoz folyamodom, nem mintát követek, hanem a játékért teszem. Én mindig szerettem az írásban a játékosságot, maga az irodalom is felfogható egyfajta játéknak. Adódott már olyan eset, hogy egy karcolatomat (*Béla kézrekerítése*) két egymást követő napon is felolvastam. Első nap a hallgatóságból – egy iskolai osztály – senki nem nevetett rajta, inkább meghökkentek. Utána úgy vélekedtek róla (a tanárnő „vélekedtette meg” őket), hogy hát igen, ez abszurd irodalom. Másnap egy más városban versenyt rendeztek, rövid, humoros írásokat kellett felolvasni számos író-előadó társaságában, népes felnőtt közönség

előtt. Éppen nem akadt más, ugyanazt olvastam fel. Akkor meg nagyokat nevettek ezen a karcolaton, és humorkirállyá választottak. Hogy mikor fordul abszurdba és mikor humorosba (a kettő nem áll olyan távol egymástól) egy írás, az gyakran az olvasó vagy hallgató pillanatnyi hangulatától, rákészsültségétől is függ.

– A Kolcza-féle kert két szerelmesének megrázó története, valamint Porozsán Mari furcsa esete, különös tekintettel a baljóslatú előjelekre című novella terjedelmes és elbeszélői mindentudást ígérő címéhez képest a szöveg narrátora nem mond el mindent, amit állítólag tud. Egyik kritikusa, Zsidó Ferenc egyenesen úgy fogalmaz, hogy Molnár Vilmos „kínzza az olvasót: akkor nem árul el semmit, amikor a legtöbbet kéne (...), továbbgondolni kéne, de nem lehet, nem szabad.” Miért nem lehet? Tényleg az olvasó „kínzása” a cél?

– Isten őrizzen, hogy kínozni akarjam az olvasót. Inkább arról van szó, hogy néha szeretem, ha úgy fejeződik be egyik-másik írásom, mint egy zen koan: legyen meghökkentő, az olvasó kicsit zökkenjen ki a bevett, már megszokott sémákból. Tudjon meglepődni, rácsodálkozni dolgokra, újra gyerek lenni. Hosszú, körülményes, cirkalmas címeket is szeretek időnként adni, amelyek olyanok, mint egy középkori pikareszk regény fejezetcímei: mindent igyekeznek elmondani, szinte fölöslegessé válik tőlük az írás maga. Egyszer meg lehetne próbálni csupán fejezetcímekből álló regényt írni. Egy előnye biztos lenne: nem kerülne sok időbe az elolvasása.

– *Köteteinek gyakori szereplője a nagybetűs Olvasó. Az éneklő gyilkos borzalmas történetében az Olvasó – aki „beteges izgalomvágyának és krimi-imádatának engedve” állítólag maga hajszolta gyilkosságba a Szerzőt – elnyeri büntetését: a történet happy enddel végző-*

dik. *A hagyományos krimihez szokott olvasó kritikája ez, vagy a krimi műfaj paródiája?*

– Íróból is meg olvasóból is van ilyen is meg olyan is. Többségük messze áll az eszményitől. De a fent említett írásom egyszerűen csak egy krimi-paródia. Én amúgy szeretem a jól megírt krimiket. Néha akár még tanulni is lehet belőlük írástechnikát. Egészen nagy írók is megpróbálkoztak ezzel a műfajjal. Edgar Allan Poe, Dürrenmatt, Gilbert Keith Chesterton jut hirtelen eszembe. Ne legyünk sznobok azt illetően, hogy a krimi nem volna elég „előkelő” műfaj. Műfajokat nem lehet összemérni, csak műfajokon belül egyes írásokat. Bretter Györgyöt tudom idézni:

szerint nemigen akad szerző, aki a kritikusoktól tanulna meg írni. Azért mégis jó, ha szakavatott olvasóktól tudja meg, hogyan látják az írásait. Nem szabad azonban túl nagy jelentőséget tulajdonítani a kritikának. Tudok neves íróról, aki állítólag soha életében nem olvasott el egyetlen róla szóló kritikát sem. Nehéz elhinni. Ha mégis így van, minden elismerésem az övé. Bár lelki alkat kérdése ez is: ha valaki kíváncsi természetű, nehezen tud ellenállni, hogy ne olvassa, amit róla írtak. Hosszabb távon ugyanis az olvasó visszajelzése a fontos, hogy tetszik-e neki, amit olvasott, vagy nem. Végül is neki íródnak a művek. Olyan ez, mint a szerelem, kettő kell ehhez is. Ez esetben író meg olvasó.

tevést: „*ha ugyanazzal a szóval bármiről lehet szó, az csak úgy lehetséges, az nem jelenthet egyebet, mint hogy bárkivel bármiről legyen is szó, végső soron mindig ugyanarról van szó.*” *Mi az a végső „ugyanaz”, amiről a Molnár-novellák és karcolatok beszél(het)nek?*

– Mindig foglalkoztatott, hogy mennyire értik meg vagy értik félre egymást az emberek, és miért. Egymástól egészen eltérő érdeklődésű és gondolkodású ismerőseim, barátaim is vannak. Ami az egyiknek fontos, az a másik értékrendszerében esetleg csak a periférián létezik, vagy még ott sem. Sokszor egyáltalán nincs átjárhatóság egyes társaságok között. Nem szívesen ismerkednek, állnak szóba egymással, mert kiderülne, ami az egyik számára az élet sava-borsa, az a másiknak nem jelent semmit. Kínos lenne ezt tudomásul venni, inkább nem zavarják egymás köreit. Milyen szavak kellenének, hogy tényleg figyeljenek egymásra az emberek? Hogy az addig jelentéktelennek tartottban is meglássák a különlegeset? Hogy az általuk fontosnak tartottakon kívül is vannak dolgok, amelyek másoknak fontosak? Megértés helyett mintha inkább csak a belemagyarázás működne. Kedvenc példám erre egy rövid kínai mese: „Egy ember kutat ásott az út mellett. Évek múltával a hálás utazók Csodálatos Kútként emlegették. Ám egy éjszaka egy ember beleesett a kútba és megfulladt. Ezután az emberek elkerülték a Borzalom Kútját. Később megtudták, hogy az áldozat egy részeges tolvaj volt, aki azért tért le az útról, hogy elmeneküljön az éjszakai őrzár elöl – így esett az Igazságtevő Kútba. Ugyanaz a kút – különböző nézőpontok.”

– *Meglátásom szerint második kötete, Az értelmetlen csoda beszédmódját, kérdésfelvetését illetően az első könyv szerves folytatásának tekinthető. A kötet mindegyik novel-*

„A Fogarasi-havasokban”

„Egyáltalán: vajon mi a fontosabb? Egy jól sikerült disznótor, vagy egy gyengén sikerült Madách-előadás?” *(A madáchi végeredmény)*. Ne felejtjük azt sem, hogy vannak, akik a krimik által szeretik meg az olvasást.

– *Ugyanebben a történetben a Kritikusok elnyelik a Szerzőt, utóbbi pedig keserű piruláját. Hogyan látja olvasó, irodalom, kritika és szerző viszonyát?*

– A kritika, mint visszajelzés, fontos, néha talán hasznos is, ha a szerző tanulni tud belőle. Bár tudomásom

Talán lehet egyedül is csinálni, de úgy nem az igazi.

– *Antarktisz észreveszi a szavak eltűnését: „A nyelvek és szavak évezredek óta épülő hatalmas bábeltornya egyetlen perc alatt omlott össze egy délután, és az egészből csak amnyi maradt: egy fél téglá.” Ezzel a szóval veszekednek, ezt mondják ki a házasságkötő termekben, ez az egy szó kerül sok ezer kötetes könyvtárak minden könyvének minden egyes lapjára stb. Antarktisz beigazolvva látja régi fel-*

lájának, karcolatának a középpontjában egy-egy metaforizált csoda áll. Hogyan jön létre a csodával való találkozás? Lehetőség és/vagy szemléletmód?

– A köznapi rutinnal való szakítás következménye a csoda. A bevettől eltérő látásmód, az előítéletektől mentes gondolkodásmód eredménye a csoda. Így és ekkor tárulnak fel a csodák, amelyek ott lehetnek, ott vannak a hétköznapiakban is. Az ilyen csodákra nem muszáj várni, elérhetőek mindenki számára. Szemléletmód, hozzáállás kérdése csupán. Erről (is) szól a fentebb említett novella. Talán valahol erről szól az egész irodalom:

úgy meglátni és úgy megláttatni dolgokat, ahogy addig az olvasó esetleg nem is gondolt rájuk.

– *Abban a kiváltságban volt részem, hogy kéziratban olvashattam a Malacka álma című meseregényét, amely elkészült, kiadás előtt áll ugyan, de – furcsa módon – 2026 előtt nem jelenhet meg. Milyen írói ambíció hajtotta, hogy egy klasszikus világirodalmi alkotást írjon át/tovább?*

– Jó könyvet olvasva előfordul, hogy sajnálkozik az ember, mert végére ért, milyen jó lenne, ha valahogyan folytatódna. Számomra ilyen volt Milne világhírű műve, a *Micimackó*.

Nem egyszerűen csak folytatni akartam, engedve holmi utánézésnek, az ilyent nem szeretem. Némi megváltoztattam rajta. Már nem *Micimackó* a főszereplő, hanem *Malacka*, meg bevitettem egy új szereplőt is a plüss állatkák közé, egy hús-vér lovacskát. És kicsit a felnőtt olvasóknak is szól, nemcsak gyere-

keknek. Egyfajta kihívás volt számomra megírni: ha sokat változtatok rajta, akkor már nem hajaz az eredetire, ha meg egy az egyben továbbírom, akkor egyszerű utánézés. Érdekelt, hogy tudok-e azon a hajszálvékony vonalon egyensú-

„A Székelyföld szerkesztőségében”

lyozni, ami sem egyik, sem másik. Majd az olvasó dönti el, hogy ez mennyire sikerült. Sajnos, az még odébb lesz. Sorra már három budapesti kiadó kérte el, hogy szeretné kiadni, de eddig még egyiknek sem sikerült. Arról van szó, hogy hiába új mesék, mivel a Milne által kitalált mesefigurák neveit használnom, kellene Milne jogutódainak beleegyezése. Ők pedig már rég eladtak minden *Micimackóra* vonatkozó kiadási jogot, döntő többségük a híres Disney-cég birtokában van. Azok meg mereven elzárkóznak attól, hogy megjelenjen, illetve attól, hogy más kiadó jelentesse meg. Legutóbb a Móra kiadó próbálkozott náluk, nekik sem sikerült. Egy csomó fővárosban van a Disney-cégnek képvisellete, Budapesten is, ahol árgus szemekkel öröködnék *Micimackó* fölött. Nemcsak könyvkiadásról van szó, hanem *micimackós* rajzfilmek, játékok, pólók, bögrék, öntapadós matricák gyártásáról és forgalmazá-

sáról is. Tulajdonképpen pénzről van szó, nagyon sok pénzről. Lévén a Disney a világ egyik legnagyobb médiacége, nem is gondoltam, mekkora fába vágom a fejszemet a *Malacka álma* könyv megírásával. A szerzői jogok hetven évig érvé-

nyesek a szerző halálától számítva, és mivel Milne 1956-ban halt meg, könyvem megjelenése 2026-ban lesz esedékes. Már nincs olyan messze. Akik eddig kéziratban olvasták, azoknak állítólag tetszett. Már olvastam róla tanulmányt az egyik folyóiratban, meg idéznek belőle írásokban. Könyv még sehol... elég mulatságos. Különböző folyóiratokban, antológiák-

ban megjelent már az összes mese, a Disney budapesti képviselőtén erre egy kicsit húzták az orrukat, de komolyabban nem érdekelte őket, ez nem nagy pénz. Tavaly egy időben több országban több nyelven (á lá Harry Potter) megjelent egy *Micimackó*-folytatás, Disneyék engedélyével és általuk, most mit mondjak? Nem nagyon bánkodom, hogy az én könyvem nem jelenhet meg most, szerencsére ezt sem tudom igazán komolyan venni. Én jól szórakoztam a megírása közben, az is valami.

–*Pályáját versírással kezdte. 1985-ben az Alapművelet című antológiába is beválogatták verseit, de aztán úgy tűnt, hogy költőként végleg elhallgatott. Az ideai könyvhéten azonban – majdhogynem váratlanul – verseskötettel jelentkezett. Az Előretolt Helyőrség Könyvek sorozatában Postakocsi címmel jelent meg harminc év költői termését egybegyűjtő kis kötete, amely – Lövetei Lázár László megfogal-*

mazásában – csupa „felszabadult, vicces, okos, csuklóból vagy fáradtan, remegő kézzel írt” verset tartalmaz. Miért váltott annak idején prózára, és most miért tért vissza a költészethez?

– Kezdetben ódzkodtam hosszabb szövegek írásától. Meg szeretem is a tömörséget. Hát versekkel próbálkoztam, vagyis inkább nevezzük csak szövegeknek, nem tartom magam igazán költőnek. Versikéim-szövegeim rendre meg is jelentek az Utunkban, az Igaz Szóban, később máshol is. Postán küldtem el a szerzeményeimet, akkoriban kerültem a szerkesztőségek házatáját, mint ördög a szenteltvizet. Legyen elég, amit írtam, minek személyesen ismerkedni. Soha nem szerettem dörgölni. Később, amikor már novelláim, karcolataim jelentek meg a kolozsvári Utunkban, Mózes Attila meg K. Jakab Antal, úgy tudom, kétségbe is vonták, hogy létezem-e egyáltalán, netán valaki más áll a nevem mögött.

Egy időben arról leveleztem a nagyszerű Székely Jánossal, aki akkoriban a marosvásárhelyi Igaz Szó versrovatát szerkesztette, hogy milyenek kell lennie a versnek. Fiatalon és bohón miért ne vitatkozna ilyesmiről az ember? És a jó emlékezetű Székely János leállt vitázni ilyen kezdő jöttmenttel is. Én állítottam, hogy elég, ha valamilyen gondolati feszültség van a versben, már attól is jó lehet. Székely János írta, hogy a jó verset a jó költői kép „viszi”. Ezzel kezdetben nem értettem egyet, nyilván azért, mert nem tudtam igazán jó

költői képeket produkálni. Verseimet mindazonáltal közölte, és nagyon türelmes volt velem. Talán ezért is hamar beláttam, hogy igen fontos a versben a költői kép, és takarékra állítottam költői hajlamaimat. Közrejátszott ebben az is, hogy Bodor Ádámot olvasva újra meg újra, akkoriban kaptam bátorságot prózát írni. Végleg azért soha nem hagytam abba a versek írását. Azokat, amelyek nagy ritkán ezután születtek, Kovács András Ferenc közölte a Látóban. Akkor talán túl rosszak mégsem lehetnek.

– *A Postakocsi verseinek címe zárójelben van, és bár a versek nem kronologikusan szerveződnek ciklusokba, mégis mindegyik szöveg alatt szerepel keletkezésének éve. A József Attila-i kései, létösszegező-számvető költészet szövegeit, illetve gyűjteményes kö-*

„Felolvasás a belgrádi Hungarológiai Tanszéken
(Balról jobbra: Fekete Vince, Lövétei László és jómagam)”

teteinek verstöredékeit juttatják eszembe...

– A most megjelent *Postakocsi* című verses kötet(ke) Lövétei László kollégámnak köszönheti létét. Ő volt az, aki már jó ideje noszogattott, hogy ki kellene adatni eddigi összegyűjtött verseimet. Egy

ideig ellenálltam, aztán egy gyenge pillanatomban beadtam a derekamat. (László is erősen türelmes ember.) Ő tette-vette, rendezte ciklusokba a verseket, én is elcsodálkoztam, mennyire „megemeli” a szövegeket a jó szerkesztés. A címet is ő javasolta. Én csak ahhoz ragaszkodtam, hogy minden vers alatt álljon ott a dátum, mikor íródott, meg a könyvecske végén, hogy milyen kiadványokban jelentek meg. Nehogy azt higgye a nyájas olvasó, mostanra akarok orvul átvedleni költővé. Megtagadni semmiképp sem akarom ezeket a szövegeket, verseket, én vagyok ez is. Amit fontosnak tartok prózában megírni, gondolom, az bennük is felfedezhető.

– *Ha A postakocsin beszélőjének szavait megszívleljük – miszerint a nagybetűs életet „Sosem tudtam annyira komolyan venni / hogy nagybetűvel írjam” – akkor kockázatos, mégis megkérdezem: ha kifoghatná a képzeletbeli aranyhalacska – amelynek ezúttal legyen a neve Írói Elképzeles –, mit kérne tőle?*

– Azt kérném, intézze el, hogy minél többen olvasanak, egyre többen. Nem muszájból, sem pedig azért, mert az valami nobilis dolog. Hanem azért, mert olvasni jó, olvasni kimeríthetetlen örömforrás, remek dolgoktól fosztja meg magát az, aki nem olvas. Csak nem tudom, megszületett-e már az az aranyhalacska, amelyik manapság egykönnyen nyelbe tudná ütni ezt.

Borsodi L. László